Museumsforeningen for Læsø

Læsø Museum

1984

INDHOLD

Kay Johannsen:
Læsø Museum 3

Kay Johannsen:
Museumsforeningen for Læsø 1984 4

Jakob Vedsted:
Projekt Læsø Museum 1983 - 1984 5

Per Lysdahl:
Minder fra Læsøs oldtid 8

Bjarne Stoklund:
Hvorfor kaldes de Foldgårde? 13

Jakob Vedsted:
En huspostil fra Brarumgård 18

Erik Møller Sørensen:
Et vådeskud 20

Jakob Vedsted:
Trolle's hus 23

Læsø Museum 35

Museumsforeningen for Læsø 36

Tilrettelæggelse:
Lena Christiansen,
Kay Johannsen,
Jakob Vedsted.

Udgivelse:
Museumsforeningen
for Læsø og
Læsø Museum.
ISBN 87-88683-04-4

Et hus på Læsø.
Xylografi 1899.

Læsø Museum 1984

Året 1984 har i enhver henseende været skelsættende for Læsø Museum. "Projektet", der blev påbegyndt i nov. 1983, fortsatte i 1984 under cand. mag. Jakob Vedsteds dygtige ledelse og lagde dermed grunden til den længe ønskede statsanerkendelse. I sommerens løb blev der forhandlet omkring de økonomiske tilskud fra amtet og staten, og en målbevidst og positiv indstilling fra kommunalbestyrelsen og borgmesteren fik omsider brikkerne til at falde på plads.

Museet kunne nu ansætte en museumsinspektør. Blandt 30 ansøgere valgte styrelsen at besætte stillingen med cand. phil. Michael Teisen, der tidligere har været tilknyttet Orlogsmuseet. Dette betød, at vi måtte tage afsked med Jakob Vedsted, der kort efter fik ansættelse som museumsinspektør ved museet i Ebeltoft. Styrelsen skylder ham en stor tak for hans indsats ved museet.

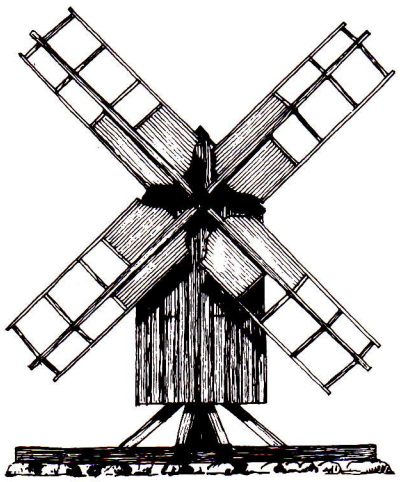

Museets daglige drift har i årets løb undergået forandringer. De fleste genstande er i dag i en bedre tilstand end før. Besøgstallet har været fint med ca. 18.500 gæster. En fornyelse af vareudbuddet i kiosken har fordoblet salget. I arkiv og magasiner har man modtaget ca. 125 genstande - blandt disse en fornem dragtsamling af fru Edith Olsen, Byrum. Desværre har stubmøllen det stadig dårligt, men en samlet støtte på 30.000 kr. giver håb om en restaurering i 1985.

Museet har modtaget 10.000 kr. af Kreditforeningen Danmark, 10.000 kr. af Jyllands Kreditforening, 10.000 kr. fra Augustinusfonden, og 5.000 kr af Antikvar Carl Julius Petersens Hjælpefond. Bikuben, Læsø afd. gav 1.000 kr. til en dragt.

Kay Johannsen

Museumsforeningen for Læsø 1984

I årsskrift 1983 kunne vi fortælle om en tilgang på 155 medlemmer i løbet af det første år. Bare et år seners har foreningen 228 medlemmer. Det er vores indtryk, at det ikke mindst er årsskriftet, der har styrket interessen for foreningen - også udefor øen.

Der har i 1984 været afholdt 5 arrangementer:
19. jan.: En meget vellykket aften om "Købmandsliv på Læsø" med Th. Zeuten og Arthur Christiansen som talere.
8. marts: Generalforsamlingen, hvor der blev vist gamle lysbilleder fra vejen mellem Vesterø og Østerby.
30. juni: Sammen med folkedanserne arrangeredes der opvisning ved Hjemsavnsgården.
9. sept.: Udflugt til Nordsømuseet i Hirtshals med 35 deltagere. Alle i godt humør.
29. nov.: "Læsøs gamle tanggårde", en diasserie udlånt af Arne Juul Jacobsen. Desuden talte cand. mag. Jakob Vedsted om "Projekt Læsø Museum".

Med henblik på udgivelse af Kay Johannsens bog "Læsøs historie til ca 1750" vedtog bestyrelsen at stifte en publikationsfond, således at alle indtægter ved salg af bogen kunne indgå i fonden. Formålet med "Museumsforeningen for Læsøs publikationsfond" er fremover at kunne støtte udgivelser, der i overensstemmelse med foreningens formål kan tjene til at udbrede kendskabet til øens historie og natur. Bestyrelsen stod selv for distributionen af bogen. Ulla Jensen tog sig af regnskabet og Kirsten Larsen af forsendelsen. Interessen for bogen har været stor. Kommunalbestyrelsen viste sin velvilje ved forlods at købe 250 ex. Men også mange biblioteker og private har ønsket at købe bogen, således at oplaget på 1000 ex. i dag kan meddeles næsten udsolgt.

Kay Johannsen

Projekt Læsø Museum
1983 - 1984

Om projektet

1. november 1983 påbegyndte Læsø Museum, i tæt samarbejde med kommunen, et beskæftigelsesprojekt, som havde til formål at højne museets faglige standard med henblik på opnåelse af statsanerkendelse. En sådan statsanerkendelse betyder økonomiske tilskud fra stat og amt. I årsskriftet for 1983 har jeg redegjort nærmere for baggrunden for projektets start. 31.december 1984 afsluttedes projektet efter at have opfyldt sin væsentligste funktion, nemlig statsanerkendelsen, som blev opnået fra 1.januar 1985. I det følgende skal jeg give en kortfattet beretning om projektets arbejde i 1983 og 1984:

Lokalerne i Østerby Skole

I 1982 fik Læsø Museum stillet et tidligere klasseværelse (rum 3) i Østerby Skole til rådighed for det lokalhistoriske arkiv. I forbindelse med projektet fik museet med stor velvillighed fra kommunens side også stillet gymnastiksalen med tilhørende mindre lokaler (rum 4-12) til rådighed.

Istandsættelse

Projektets første store opgave i 1983 og begyndelsen af 1984 var en grundig istandsættelse af lokalerne, så at de kunne anvendes til museumsforemål. Alle lokaler er blevet malet og har fået gardiner.

Indretning

Det tidligere klasseværelse (rum 3) er blevet indrettet med stole, borde og reoler og benyttes til kontor, mødelokale og arkivlæsesal. Her kan museets besøgende fordybe sig i gamle bøger, aviser, fotografier og arkivalier. Gymnastiksalen (rum 4) er blevet indrettet til magasin og udstyret med lagerreoler på halvdelen af arealet. Her opbevares de museumsgenstande, som af en eller anden grund ikke kan udstilles. Magasinet har tillige fungeret som arbejdslokale for projektet. I det tidligere baderum (rum 6) er der indret-

tet konserveringsrum, hvor der er opstillet et elektrolyseapparat til behandling af rustne jerngenstande samt et stort kar til trækonservering. Desuden er der i dette rum indstalleret ventilationsanlæg samt stålbord med vask til skylning. I et mindre tørrerum (rum 11) er der etableret mørkekammer med komplet udstyr. Med lokalerne i Østerby Skole har museet fået nogle virkelige gode og velegnede lokaler til det tekniske museumsarbejde.

"Åbent hus"

I foråret 1984 var istandsættelsen og indretningen tilendebragt og 14. april 1984 kunne vi invitere alle interesserede til "åbent hus" i lokalerne i Østerby Skole. Arrangementet var vellykket, ca. 75 mødte op.

Vi kunne derefter gå igang med projektets vigtigste opgave, nemlig at registrere og konservere museets mange genstande. Genstandene er blevet hentet på Hjemstavnsgården og Fiskeri- og søfartsmuseet. Derefter er de blevet numreret, fotograferet og beskrevet. I alt er der blevet udarbejdet registreringskort på ca.2200 genstande. Godt halvdelen af tingene har desuden fået en hårdt tiltrængt konservering. På konserveringsområdet har vi specielt arbejdet med træ- og jernkonservering. De rustne jerngenstande er blevet behandlet med elektrolyseapparat og derefter har overfladen fået voksbehandling.

Det daglige museumsarbejde

Udover disse opgaver har projektet også deltaget i det daglige museumsarbejde, idet projektlederen tillige har fungeret som museumsleder og sekretær for museets styrelse. Projektmedarbejderne har desuden deltaget i den daglige kustodevirksomhed. Af andre vigtige opgaver som projektet har udført kan nævnes en nyindretning af Hjemstavnsgårdens kiosk- og billetrum samt en ændring af dragtmontrerne, som har fået etableret klimastyring.

Styringsgruppe

Den overordnede styring af projektet er blevet varetaget af en styringsgruppe bestående

af: museumsinspektør Palle Friis, Hjørring, Jørgen Keller, Solveig Jensen, Benny Bünger, Læsø kommune samt Ernst Jensen, Kay Johannsen og Jakob Vedsted, Læsø Museum.

Projektmedarbejdere

Følgende personer har været tilknyttet projektet i 1983 og 1984: Inge Andreasen, Niels Bangsbo, Lena Christiansen, Lars Daugaard, Bitten Jacobsen, Helle Dorte Jensen, Ingelise Jensen, Ellen Johansen, May Johnsson, Børge Hasslund, Elly Nielsen, Anne Grethe Pedersen, Jakob Vedsted (projektleder).

Projektet har opfyldt sin vigtigste funktion, nemlig at bane vejen for statsanerkendelsen og man har fra museumskonsulenterne fra Nordjylland og Statens Museumsnævn modtaget megen ros for kvaliteten af det udførte arbejde. Der er således ingen tvivl om, at der er skabt et virkeligt godt og fornuftigt grundlag for det videre museumsarbejde på Læsø til glæde og gavn for museets mange venner.

Jakob Vedsted

1.Entre 2.W.C. 3.Arkivlæsesal 5.Magasin 6.Konserveringsrum 7.Konserveringsværksted 8.Skyllerum 9. Entre 10.W.C. 11.Mørkekammer 12.Frokoststue.

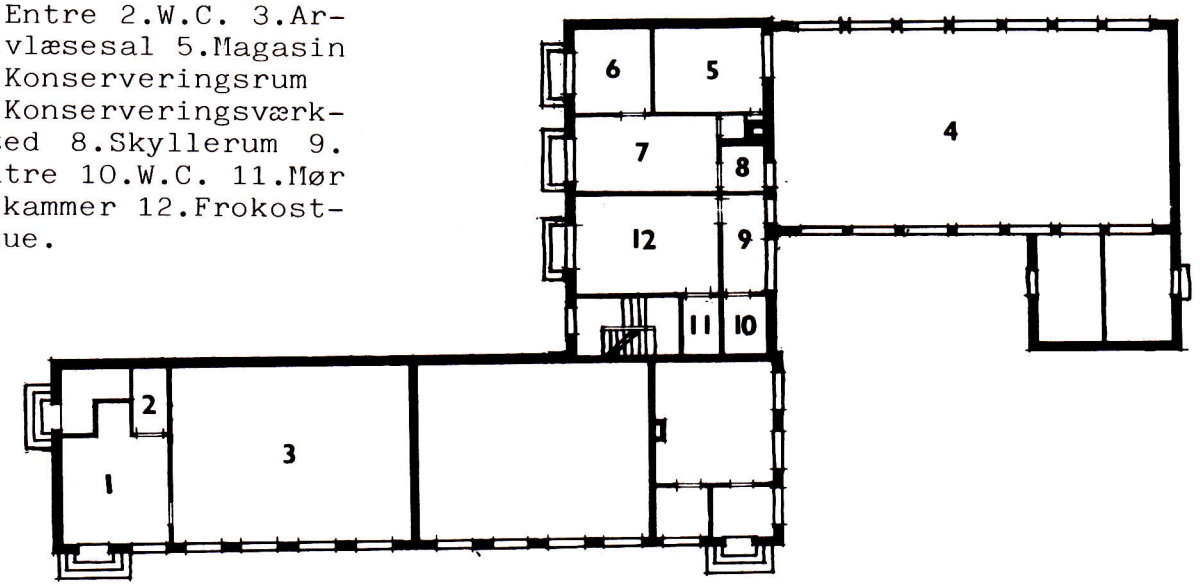

Minder fra Læsøs oldtid

Læsø er i så rigt mål en seværdig ø, at man ikke savner det, der er så karakteristisk for mangt et dansk landskab, nemlig oldtidsminderne i form af dysser og gravhøje. At øen ikke har ligget øde hen i oldtiden viser især ydmyge fund af flintredskaber fra den yngre del af yngre stenalder (omkr.3000-1800 f.kr.) Fra resten af oldtiden, bronzealderen og jernalderen, er der næsten ingen fund. Først i middelalderen bliver der en permanent bosættelse.

Der har i årenes løb kun været en beskeden forhistorisk arkæologisk aktivitet på øen og stort set kun omfattende fund fra yngre stenalder. Den tidligst kendte indsamling af oldsager skete i 1896, hvor statsgeolog J.K.V. Steenstrup afleverede 132 flintredskaber til Nationalmuseet.

De første undersøgelser skete i 1923 i forbindelse med en "ekspedition", som lederen af Vendsyssel Historiske Museum, tandlæge Holger Friis, foretog til Læsø. 3 bopladser fra yngre stenalder blev undersøgt ved Højsande. En avisreportage fra Holger Friis' Læsøekspedition er aftrykt nedenfor. I sommeren 1926 besøgte museumsinspektør Johannes Brøndsted fra Nationalmuseet Læsø for at foretage en registrering af oldtidsfundene til Nationalmuseets register over stedfæstelige oldtidsfund, den såkaldte "sognebeskrivelse".

I 1950erne og 1960erne blev der registreret en del fund fra yngre stenalder af amatørarkæologer fra Læsø og Sjælland. Disse nye fund gav anledning til, at Nationalmuseet ved Holger Kapel undersøgte nogle bopladser i 1965.

Sammenfattende kan det siges, at der nu er kendt omkring 25 lokaliteter med fund fra

yngre stenalder på Læsø. At der ikke er kendt ældre fund skyldes, at Læsø i sin nuværende form først dukkede op af havets overflade i begyndelsen af yngre stenalder omkr. 4000 f. kr. Øen er gradvis vokset op af havet, hvilket betyder, at de højeste områder er de ældste. Et blik på kortet nedenfor viser, at alle fundene fra yngre stenalder er beliggende i et trekantet område centreret omkring Højsande. Dette område ligger højere end 7,5 m over havets overflade. 7,5 m kurven er tegnet ind på kortet og viser Læsøs formodede udstrækning i slutningen af yngre stenalder.

De Læsøske stenaldersamfund stammer fra den såkaldte Grubekeramiske kultur og fra dolktiden (omkr.3000-1800 f.kr.) Det drejer sig i sær om bopladser, hvor der er fundet flintredskaber og -affald. Antagelig har det været sæsonbopladser, f.ex. i forbindelse med sæljagt. En nærmere beskrivelse af fundene må vente til et senere årsskrift. Lad os i denne omgang slutte af med Holger Friis' oplevelser på Læsø i 1923 (Vendsyssel Tidende 31.7 1926).

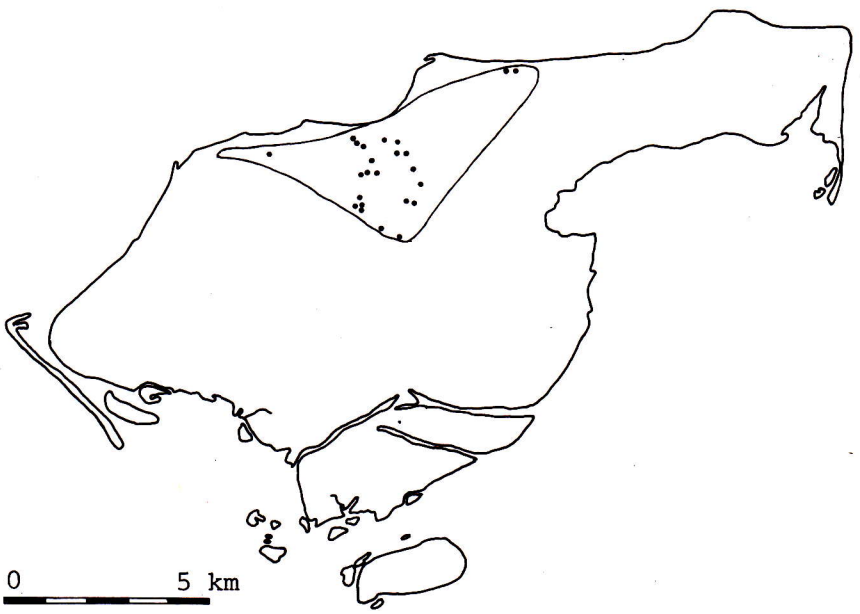

Kort over Læsø med indtegnede fundsteder for bopladser fra yngre stenalder samt 7,5 m højdekurven.

Minder fra Læsøs Oldtid.

Et interessant Fund.

De 2 smaa Forhøjninger, hvor Flintflækkerne fandtes. — Tandlæge Holger Friis ses i Færd med Undersøgelsen.

Medens man paa de større, sydligere danske Øer har mange Oldtidsminder, er dette ikke Tilfældet paa Læsø, hvor man endvidere forholdsvis sent er gaaet i Gang med at undersøge Øen for saadanne. Det er dog nu allerede flere Aartier siden, »Vendsyssels historiske Museum« kom i Forbindelse med Øen, idet Justitsraad Lønborg Friis, Forfatteren til »Vendsyssels Nationaldragter« og Stifter af V. h. M., under sit Arbejde med Bogen kom i intim Berøring med Læsøboerne og derved ogsaa med Emil Møller fra Byrum, der stærkt interesserede sig for Læsøes Fortid og opfordrede Folk paa Øen til at skænke V. h. M., hvad der maatte findes af Redskaber fra Oldtiden, og V. h. M. ejer nu en Oldsamling herfra.

Flere af Museets Bestyrelsesmedlemmer har paa Museets Vegne foretaget Rejser til Øen og hjemført saavel Stenalderværktøj som andre Ting af nyere Oprindelse, og navnlig foretog Tandlæge Holger Friis, der som bekendt er Museets nuværende Formand, i Sommeren 1923 en større Undersøgelsesrejse til Læsø. At denne fik et særdeles gunstigt Forløb skyldes i høj Grad den Assistance, man fik af Fiskeeksportør Heden, der som Jæger har gennemfaret Øen fra Ende til anden, og da han tilmed nærer stor Interesse for »gamle Dage«, har enhver Ting, som blot havde den mindste Sandsynlighed for at have Forbindelse med Fortidens Mennesker, prentet sig i hans Erindring, og det siger sig selv, at han blev en glimrende Fører for »Ekspeditionen« gennem den vildsomme og stiløse »Nordmark«; i øvrigt møder man over alt Venlighed og Forstaaelse, og Turen

fik ved den enestaaende Gæstfrihed og Offervilje, der udvistes, en særdeles festlig Karakter.

Man tænkte sig oprindelig, at Øen ikke havde haft nogen egentlig Stenalderbeboelse, idet man kun fandt ganske enkelte spredte Redskaber og intet, der kunde tydes som Tegn paa Beboelse, og man skønnede saaledes, at Øen i den fjerne Fortid nu og da kunde have haft kortvarig Besøg af enkelte Jægere, der maaske var drevet for langt fra Land og saa tilfældigvis landet paa Øen og der haft et foreløbigt Ophold, til en gunstig Lejlighed til at forlade denne bød sig. og dette kan jo meget vel tænkes at have fundet Sted. Vi har fra Fund andetsteds i Landet adskillige Egetræsbaade, som med Sikkerhed menes at være fra Stenalderen, og det er ikke usandsynligt, at det Vovemod, der uden Tvivl har været en Karakteregenskab hos vore fjerne Forfædre (Cimbrer og Teutoner), førte disse i de skrøbelige og usselig smaa Baade ud paa Havet for at jage Sæl eller fiske, og at da Storm eller Sø hændelsesvis bragte dem til Læsø, og det kan jo ogsaa tænkes, at særlig forvovne har gjort den 19 km. lange Sørejse mellem Fastlandet og Øen med velberaad Hu, og endelig kan Vinterens Is have dannet fast Bro. Det er saaledes slet ikke usandsynligt, at Læsø allerede i Oldtiden nu og da gæstedes af fremmede, men det er nu — bl. a. ved de af »Vendsyssels historiske Museum« foretagne Undersøgelser — fastslaaet, at Øen har haft en fast Stenalderbebyggelse (yngre Stenalder). Paa Turen Sommeren 1923 udgravedes nemlig af nogle ganske lave Forhøjninger (paa Billedet vises tvende saadanne) Lerkarskaar, der med Sikkerhed fortæller, at Beboelse over længere Tidsrum er Aarsagen for disses Tilstedeværelse. Den interessanteste Oplevelse paa Turen var dog, at man kom til et Sted, hvor alt fandtes urørt fra den Dag, da Stenaldermanden, der havde siddet her og forfærdiget forskellige Redskaber, havde rejst sig fra sit Arbejde. Stedet var langt fra Alfarvej i et Terræn, hvor Flyvesand med enkelte Lyngpartier vidt og bredt dannede Bunden, det ødeste øde, et heldigt Tilfælde havde ført Flyvesandet bort til den Dybde, paa hvilken Stenaldermanden havde arbejdet, og her laa nu med flere Flækkeblokke og selve Slagstenen som Midtpunkt de fineste Flintflækker straaleformet ud herfra — kortere eller længere fra Midtpunktet, som Slagets Kraft havde ført dem — sært og ejendommeligt at staa overfor Fortidsmenneskets saa at sige friske Arbejdsspor, friske skønt Aartusinder er imellem det Øjeblik, da Armen førte Slaget og dannede de ypperlige og fine Stenredskaber, der er den yngre Stenalder egen, og den Dag, da et heldigt Tilfælde førte os til Stedet. I umiddelbar Nærhed af dette Sted var af Heden fundet en tyndnakket, slebet Retøkse, som blev skænket Museet, maaske netop lavet paa samme Plet. Der blev selvfølgelig taget flere Fotografier af den mærkelige Forekomst, men Enkelthederne paa disse er saa fine, at de ikke taaler Gengivelse i Aviscliche, hvorfor et Billede heraf desværre ikke kan ledsage Artiklen, ligesom hele Flintestenssamlingen optoges og hjembragtes til Museet.

Sammenholdt med de Fund, der er

gjort paa andre Øer og bl. a. paa den nære Anholt ,er det dog forholdsvis lidt, der er fremdraget paa Læsø, men der er jo stor Sandsynlighed for, at Flyvesand kan dække over mangt og meget, som senere vil komme for Dagens Lys og kaste yderligere Lys over Fortidsbebyggelsen, klarere og tydeligere end de Ting gør, der som nævnt allerede nu findes paa »Vendsyssels historiske Museum«, der dog — sammenholdt med Fund fra det øvrige Land — kan give et nogenledes Billede af Livet her i den fjerne Oldtid.

I Historien nævnes Læsø allerede 1051, da Harald Haarderaade her kastede Fanger over Bord for at undfly Svend Estridssøn, der forfulgte ham. Øen var i Middelalderen bevokset med store Skove og langt frugtbarere end nu, men da Skovene ødelagdes ved hensynsløs Hugst til Saltsydningen, der var en stor Indtægtskilde for Øen, men naturligvis ophørte med Skovenes Ødelæggelse (17. Aarhundrede), fik Øen sit nuværende og over store Strækninger ørkenagtige Udseende.

I mange Generationer var Øens Mænd Sømænd, og Landbruget passedes af Kvinderne. Øen var alle Dage — lige til de senere Aar — ret isoleret, og der findes næsten i hvert Hjem Ting fra »gamle Dage«, som kan fortælle noget af Familiens Historie, det er en Selvfølge, at man passer paa slige Sager, de kommer ikke i Prakkerens Hænder; men gennem Gaver fra interesserede Læsøboere har »V. h. M.« dog erhvervet enkelte Ting til sine Samlinger fra den nyere Tid. Et Savn er det, at Museet ikke ejer nogen fuldtud komplet Dragt, men man haaber, at en saadan en skønne Dag ogsaa maa finde Vej herind, saa den kan være med til at fortælle kommende Slægter om den Tids Læsø, der nu næsten ikke er mere. Skøn og ejendommelig er Øen med sine mange gamle Gaarde, af hvilke flere endnu har det i gamle Dage almindeligt benyttede Tangtag, der er noget Øen særegent, dette kan blive adskillige Alen tykt og næsten naa Jorden, saa man har maattet skære Huller deri udfor Vinduer og Døre, ja kommer man til et af de mest afsides liggende Tanghuse, kan man ogsaa træffe aabne Fyrsteder, der ser ud i Dag som for Aarhundreder siden. X.

Per Lysdahl

Hvorfor kaldes de Foldgårde?

Klitlandskab ved Østre Foldgård. Geodætisk Instituts kort, 1888.Copyright.

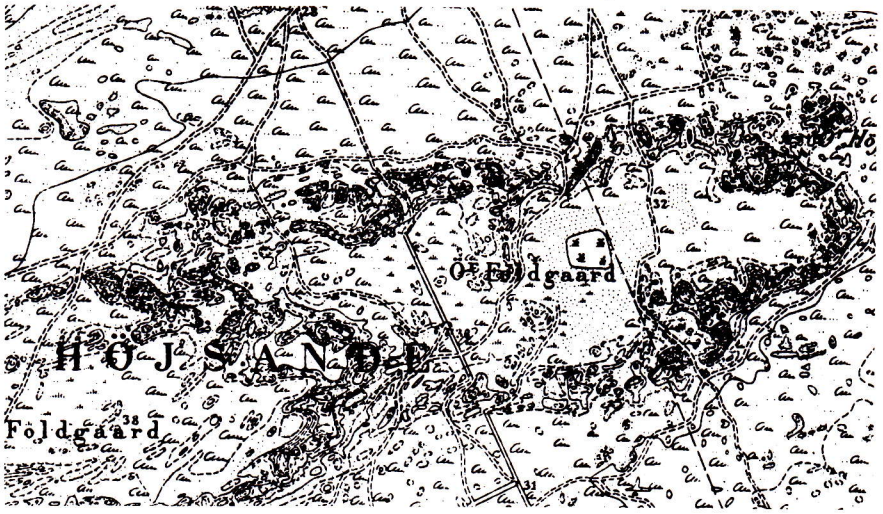

"Foldgård".

Højsandene midt på Læsø domineres af to store ringformede klitpartier, som omslutter hver sit lave, fugtige område, det østre med en klitsø i midten, som dog nu i reglen er helt udtørret. Det er meget ejendommelige landskabsformer og ligeså ejendommelige er deres navne: Østre og Vestre Foldgaard. Arne Espegaard skriver i "Liv og Sprog" under opslagsordet foldgård: "Navnet dannet af fold og gård begge i den oprindelige betydning: indhegning."

Ordets oprindelse.

Men hvad skal man nærmere forstå ved ordet foldgård? Det kan ingen nulevende læsøboer give en forklaring på, for man kender kun ordet fra stednavnene i Højsandene. Første del af det sammensatte ord, fold, er også et ukendt begreb i ordforråd, som er optegnet i nutiden.

"Fold" - indhegning.

Sådan har det dog ikke altid været. I 1793 blev "Lundensgård" som en af de første gårde vurderet til brandforsikring, og synsmændene

(som var læsøboer) bemærkede da, at der udover bygningerne fandtes et "stængeværk østen for gården, indrettet til en liden foldgård." Her finder vi altså sammensætningen "fold" indgår i 1700-årene også i andre sproglige sammensætninger. I en retssag fra Læsø birketing 1733 hedder det "at ommeldte tid stod vidnet på marken og grov "foldetorf" for hendes madfader, da stod og Kirsten Larsdatters pige noget derfra og grov "foldmog" for hendes madmoder."

"Hakmogs"-mødding.

Det, de to piger er i færd med at grave, er det, der senere på Læsø kaldtes for "hakmog", dvs. tørv som blev blandet med den animalske gødning i møddingen. Der er en sammenhæng mellem foldtørv/mog på den ene side og foldgård på den anden side, men for at belyse den, må vi bevæge os over på den anden side af Læsø Rende.

"Foldtørv".

I Vendsyssel er ordet "foldtørv" langt op i tiden den almindelige betegnelse for tørv, der graves for at blandes i gødningen. Også sammensætningerne "foldjord" og "foldmog" kendtes. Når man talte om foldtørv, forbandt man ikke ordets første sammensætningsled med fold i betydningen: indhegning til kreaturerne. Men ældre oplysninger viser, at sådanne folde tidligere har haft betydning for indsamlingen af gødningen, ikke blot i Vendsyssel. Herom skriver Knud Aagaard i sin "Vejledning ved en Gaards drift i Hedeegne" 1811: "Hvor Ungkræet ikke drives paa Stalden om Sommeren, indelukker man det gierne saavel som Faarene i Gaarden eller i et fold paa Hedene baade Middag og Nat. Paa disse steder kan samles en Deel Giødning, der ligeledes bør vel blandes, idet man jevnligen fører et Lag Mor derimod. Da Foldet gierne er anlagt i Heden, er det her saa meget nemmere at anbringe en Deel Blandingsjord". Metoden er dog efter Aagards mening ike uproblematisk, for "i aabent Fold udtørres Møget alt for meget, Kreaturerne pines desuden ynkeligen i

Hede og fryse i Kulde og Regn. Jeg vilde derfor raade enhver, som holder kræet i fold, at bygge dertil et lukket Fold eller et Huus med Tag over." Brinck-Seidelin omtaler brugen af gødningsfolde i sin beskrivelse af Hjørring amt 1828.

Fårehuse.

Da jeg i 195o-erne interviewede gamle mennesker om ældre landbrugsmetoder på Læsø, var det forholdene i slutningen af forrige århundrede, jeg fik belyst.På den tid kom de køer, der græssede i udmarken, hjem på stald om natten på gården,hvor de hørte hjemme. For fårenes vedkommende var forholdene ret forskellige. Nogle steder kom de hjem, andre steder var de overladt til sig selv i udmarken og endelig var der nogle, der lukkede dem ind i et særligt fårehus om natten. Sådanne huse med tørvevægge og tangtag fandtes mange steder både i stranden og på rønnerne. Mange husker de fårehuse, som endnu efter midten af vort århundrede lå ved Bovet.

Fårehus.

Sådanne bygninger er imidlertid ikke særlig gamle. De blev først taget i brug i 7o-erne og 8o-erne. En enkelt af mine meddelere, Carl Nielsen i Tørkeriet, som var født i 1866 kunne på grundlag af egne erindringer og moderens fortællinger skitsere de ændringer, der var foregået med hensyn til fårenes uddrift i løbet af forrige århundrede. I hans moders barndom i 183o-erne gik fårene på rønnerne uden vogtning, men om natten blev får fra flere ejendomme samlet på den lukkede gårdsplads på en af ejendommene ved stranden, hvor de kunne være sikre mod tyve og ræve. Hvor dette ikke kunne lade sig gøre, byggede flere ejendomme i fællig fold, indhegnet af tørvediger, til deres får. I hans egen barndom i 187o-erne blev både køer og får vogtet af drenge på rønnerne, og på den tid blev det almindeligt, at man byggede særlige fårehuse med tørvevægge som fårene blev lukket ind i om natten.

"Lundensgård".

Spredte oplysninger tyder på, at brugen af gårdspladsen som fold om natten har været almindelig i ældre tid, og at det ikke blot var får, men også ungkreaturer, der blev lukket derind for natten. Tingbogen fortæller om en gård, som natten mellem 15. og 16. september 1717 blev ødelagt af en brand, "som kom af en skrækkelig torden og lynild" og herunder blev "nogle får og kvæg opbrændt, som lå i en lille baggård". På "Lundensgård", som var en tvillinggård, ønskede den ene af ejerne i 1767 at opsætte et plankeværk, som skulle dele gårdspladsen mellem de to ejendomme, men den anden ejer modsatte sig det. Der blev ført en retssag om spørgsmålet, og den endte med et forlig, som bl.a. bestemte "at enken, Karen Poulsdatter, ikke bruger herefter gårdrummet til fold for hendes og andres fårkreaturer eller andre høveder eller lader dem indkomme i gården for at ligge der om natten, men indlukker på sin egen bekostning en fold uden for gården til bemeldte får".

"Lundensgård" ligger tæt op til fællesgræsningen i Nordmarken, og citatet fra tingbogen viser tydeligt, at man her har praktiseret det samme, som Carl Nielsens mor kunne fortælle om fra Tørkeriet: at gårde, som lå nær udmarksarealerne, om natten kunne bruges som fold for får og evt. køer fra flere forskellige gårde.

"Stængeværk".

Hvis man da ikke lavede en særlig fold til formålet. Og det er netop det, som Karen Poulsdatter bliver dømt til at gøre. Den fold, som hun skal "indelukke på sin egen bekostning" må være identisk, med den, som synsmændene omtaler i 1793. Den var omgivet med "Stængeværk", for man havde god adgang til træ på "Lundensgård", mens andre måtte klare sig med tørvediger. Betegnelsen har sikkert været den samme uanset materialer: foldgård, og funktionen må have været den samme, som vi kender fra Vendsyssel: både at beskytte kreaturerne og at samle deres gødning, blandet med hakkede tørv eller "foldmog", som blev lagt som et sugende lag i folden.

"Foldgård"
i Højsande.

Selvom de eksempler, der her er givet, er spredte og tilfældige, så er der for mig ingen tvivl om, at sådanne "foldgårde" i 17oo-årene har været almindeligt kendt og brugt såvel på Læsø som i Vendsyssel. Højsandenes krans af klitter omkring det flade, fugtige areal, som de indkredser, har mindet om en meget stor "foldgård", og det læsø´ske folkevid, som aldrig fornægter sig, har ikke været sen til at overføre betegnelsen til de nydannede klitpartier.

Bjarne Stoklund

En huspostil fra Brarumgård

Når man er beskæftiget med museumsarbejde og "roder" med gamle sager, hænder det af og til at man gør et spændende fund eller på anden måde løber ind i en god historie. Jeg vil her berette om en sådan god historie, som vi oplevede på Læsø Museum i 1984.

I foråret 1984 fik vi på museet besøg af en slægtshistoriker fra København, Kirsten Stoklund Johansen, som arbejder med gamle læsøslægter. Hendes særlige interesse gjalt Brarumgård i Byrum sogn, hvorfra hun fremviste en kopi af et gammelt skifte, hun havde fået fremstillet på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Skiftet oplyser, at der d. 29 april 1754 var afholdt skifteregistrering efter Peder Sørensen's afgangne hustru Karen Svendsdatter, som boede og døde udi Brarum, Byrum sogn. Skiftet giver en fuldstændig registrering af boets indhold og heriblandt nævnes følgende bøger:

	Mark	Skilling
Melbyes Huuspostil	4	-
1 Bibel	4	-
1 Huus Postill	2	8
Den bedende Kiæde	-	10
1 Dito bønne Bog	-	8
1 Dito	1	8
1 gl. Salme Bog	-	6
Anders Hoffs laas for Munden	-	10
Den siungende tiids fordriv	-	6
1 Told Rulle	1	-
12 stk. gl. Bøgger	1	-

Spørgsmålet til os gik nu ud på, om det kunne tænkes, at nogen af disse bøger, f. eks. Melbye's Huspostil, var bevaret på museet. Teoretisk betragtet ville sandsynligheden herfor være næsten mikroskopisk, men i forbindelse med "Projekt Læsø Museum",havde vi netop registreret museets beskedne bestand af gamle bøger, og jeg var derfor næsten sikker på, at jeg havde haft fat i en eller anden bog fra Brarumgård. Gennem en hastig søgning i museets registreringskort fandt vi hurtigt frem til den pågældende bog. Men havde den nu også nogen sammenhæng med skiftet fra 1754?

Ungdommens
Postil/
Eller
Kort og god Forklaring/ efter den Augsbur-
giske Confession/
Over alle
Evangelia/
Som paa alle Søndagene og andre hellige Fester
fremsættes/ i GUds Meenigheder
i Dannæck og Norge.
Som viiser Ungdommen den store aandelige Elendighed vi
fødis i af Moders Lif: Og den sande aandelige Lægedom der
imod er at finde/ i vor HERRE JEsu Christo/ for enhver/
som sig hans Fortienisse og Værdskyld/ ved
en ilsagtig Tro tilegner.
Ved GUds naadige Bistand af den Hel. Skrift/
og Kirckens Historie-Bøger sammenskrevet:
Ungdommen til Saligheds Underviisning og Forbedring.
Af
Rovel Anderson Medelby/
Fordum Sognepræst til vor Frue Kircke i Otthense.
Sommer-Karten.
KJØBENHAFN/ 1695.
Tryct hos Joh. Ph. Bockenhoffer/ Kongl. Mayest. og Universit. Bogtr.
Og findis hos hannem tilkiøbs.

Titelblad:
Melbye: Ungdommens Postil. 1695.

Bogen viste sig at være, en 21 cm høj, 17 cm bred, og 8 cm tyk bog på 1023 sider, indbundet i sort skindbind med rester af metalspænder, registreret på museet som 2 x 164. Bogen er ret medtaget og bindets forside og titelblad mangler. Bogen består imidlertid af to dele og titelbladet til den anden del er bevaret og oplyser, at det drejer sig om "Ungdommens Postil" af Melby fra 1695. På side 15 står der i højre margen følgende navne skrevet med pen: Peder Andersøn Brarum, Karen Peders Datter Brarum. Carl Nielsen Kiercemoe, Kirsten Peders Datter, Mas Andersøn, Karen Peders Datter, Karen Svens Datter Brarum og Peder Sørensen.

Der synes således ikke at kunne herske tvivl om, at den pågældende bog virkelig var netop den i skiftet nævnte Melbyes Huuspostil.

Det utrolige var sket. Vi får i et 230 år gammelt dokument, som er bevaret på landsarkivet, omtalt eksistensen af en bog og af helt andre kanaler er selvsamme bog bevaret 230 år efter på Læsø Museum. Det er en rar fornemmelse at kunne hjælpe en af museets arkivgæster på en sådan måde. Desværre kan vi nok ikke hjælpe alle vores besøgende på tilsvarende måde, men du er velkommen til at se, hvad vi har.

Jakob Vedsted

Et vådeskud

Aaret 1884 den 27. oktober om eftermiddagen kl. 4,3o da det blæste en orkanagtig storm af V.N.V. kom en Kone fra Klitten et Miil herfra og meldte, at en Brig var Strandet til Østen for Hornex, og som den tørnede, Faldt den agterste Mast og Stykker og Stumper kom i Land fra Skibet, og den stod tæt i Land, hun kom lige rendende fra Strandingstedet, da den tørnede.
Der blev øjeblikkelig hejst Singnal for Redningsmandskabet og Transporthestene at møde ved Stationshuset snarest mulig, uagtet Solen var nede blev da Singnalerne observeret af alle, og hele mandskabet samt 4 par Transportheste mødte ved Stationshuset kl. 5 så hurtig som mulig blev hele Raketapparatet læsset på Vognene, og kjørte indenom Klitterne og over Markerne hen til Standingsstedet, som konen berettet og som fulgte med.

Kl. ca 7,3o nåedes Strandingsstedet og da var begge master over bord og glat skib fra Foren og til Agtern, og 3 mand var kommen i land med Båden. Skibet stod med Boven mod Land og ca. så vidt vi kunne se 2o - 3o Favne fra Land, med dette høje Vande, som var dengang, det gik op til de høje Klitter. Der blev så hurtigt som muligt affyret en Raket, som gik lige over Skibet, men den hårde Orkan trak Bugten af Linen over agterenden af Skibet, da der ikke var noget Linen kunne standse imod. Raketlinen blev strax indhalet.
Vi blev da opmærksom på at ca 2o favne længere østefter var en lav Dal nede ved Stranden og mere tværs på Skibet og op mod Vinden. Raketstativet forfaredes derhen og opstildes på ca. 2o graders Elevation, og en anden Raket Nr. 2348 affyredes. Den gjik igennem Skanseklædningen og landede på Dækket, men så lav var Raketten ikke stillet, men formodentlig ved Rakettens gang er Stativet gået dybere i den løse Sand, hvorved Raketten gik så lav.

Det varede ikke så længe førende der blev indhalet i Raketlinen og Stjerteblok og Udhalingslinen blev påstukket, der blev halet ombord og vist Singnal. Vi halede strax den tykke Trosse ombord.
Der vistes igen Singnal ved Laternen, Trossen tothales og Redningsstolen udhaltes til skibet. Der vistes igen ved Landterne Singnal. Vi halte den første mand rask i Land, og han beretter os den sørgelige efterretning, at Raketten havde troffet Captainen lige i brystet, og han døde på stedet. Han beretter tillige, at de havde varskoet Captainen at gå af vejen, men derimod bukkede han sig ned.
Stolen blev strax udhalet igjen og på kort tid var de 4 mand i god behold i Land.

Det viste sig, at det var Briggen "CALEDONIA" af Sandesøen ved Tønsberg Captain Jørgen Thorsen på Rejse fra Kiil til Hjemstedet i Ballast.

Raketlinen indhaltes, ind og udhalingslinen indhaltes, den tykke Trosse blev hågget ved Vantet så der blev ca. 25 - 30 favne ved Skibet og 1 Stjerteblok. Skibet var grundstødt Kl. ca. 3-4 om eftermiddagen. Den står på Grund ca 2 - 3 Kabellængde Østen for Hornex, med Boven mod land ca 20 - 30 Favne fra det høje Land, hvor vandet gik, og da vi var der om Natten, og i Vesten fra Stationen

godt 1 Miils afstand. Da vi nu havde alt læsset på vognene, og Mandskabet var besørget over Markerne til de nærliggende Huse, kjørte vi ned til Stationhuset, hvor vi ankom kl. 12 Midnat, ordnet alt og hang det våde til tørring og demiterede Transporthestene. Da nu alt var ordnet til øjeblikkelig brug demiteredes mandskabet. Grunden til Strandingen var efter sigende for at rede livet, da Sejlene var bortfløjne tildels.

Til Vitterlighed.

Sv. Jacobsen	J.G.Sørensen
L.S. Bøjesen	Opsynsmand

Captain Jørgen Thorsen blev begravet på Østerby Kirkegård, den 1. november 1884. Daværende Consul og Købmand Axelsen i Østerby satte en mindeplade på den døde Captains grav med et vers der lød som følger:

> Fred med dit støv du norske mand,
> Der døde så brat på den fremmede strand
> dog, Gud Herren er nådig som han er vis
> han gir´ dig nok en plads i sit paradis

I kirkebogen for Østerby står der, Captain Jørgen Thorsen, 40 år, hjemmehørende i Vadse, Norge. Han blev fundet død under bakken på den ved Hornex strandede Brig "CALEDONIA" ramt af en raket, der blev udsendt for lavt.

Raketten, som ramte den norske Captain, blev i flere år opbevaret under Consul Axelsens skrivebord. Axelsen var tillige strandingskommissionær, og forestod auktionen over det bjærgede gods fra "CALEDONIA" og indkvarteringen af det strandede mandskab til dette kunne komme tilbage til Norge.

Et navnebrædt fra det strandede skib findes stadig på Læsø, på gavlen af en lade ved en en landbrugsejendom.

Erik Møller Sørensen

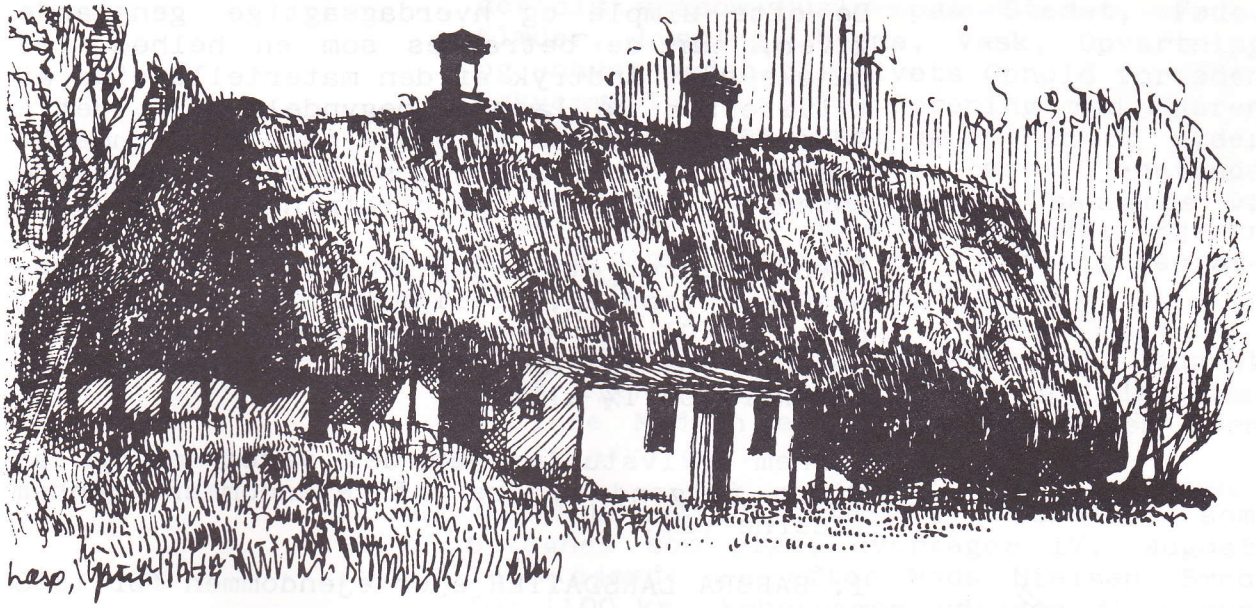

Trolle's hus

En aflevering.

I oktober 1983 modtog Læsø Museum en større foræring af museumsgenstande, i alt ca. 200 numre, fra arkitekt Kaj Schmidt, Århus. Af disse museumsgenstande, stammede ca. 150 numre, overvejende fiskeri- og landbrugsredskaber, værktøj, bøger og skilderier fra en enkelt ejendom, nemlig det lille bindingsværkshus med tangtag beliggende på Danzigmandsvej i Gl. Østerby, som går under betegnelsen "Trolle's hus" efter familien Trolle, som ejede huset 1913 - 1977. Derefter købte Kaj Schmidt huset med det meste af indboet og restaurerede det, således, at det i dag fremstår som et af de bedst bevarede tanghuse, der er tilbage på Læsø.

I forbindelse med "Projekt Læsø Museum" er der i 1984 blevet arbejdet med en registrering og konservering af disse mange genstande.

De ofte simple og hverdagsagtige genstande giver, når de betragtes som en helhed, et ganske godt indtryk af den materielle side af tilværelsen på Læsø i begyndelsen af dette århundrede. For på en bedre måde at dokumentere genstandene, har jeg suppleret med arkivmateriale og mundtlige beretninger (1).

Ejendommen er et 11 fag stort bindingsværkshus med tangtag, beliggende Danzigmandsvej nr. 2, i Gl. Østerby. Ejendommen har matrikelsnr. 105 og var tidligere skyldsat med et hartkorn på 1½ album.

Gennem arkivstudier har det været muligt at finde følgende ejere af ejendommen gennem tiderne (2):

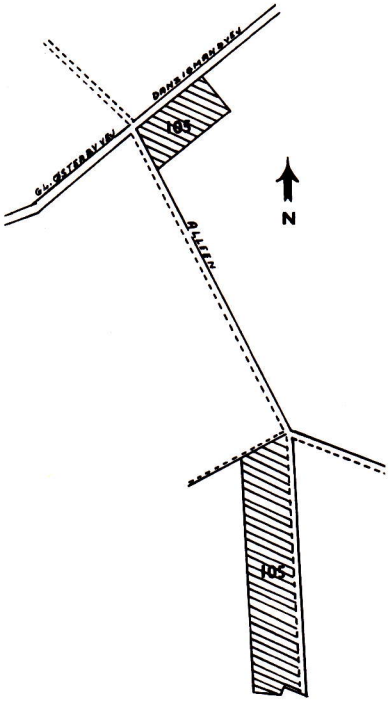

Kort over matrikel 105, Østerby.

1. BARBRA LARSDATTER ejer ejendommen før 1813

2. JØRGEN SULSBEK erhverver ejendommen ved auktion 30. juli 1813 efter afdøde Barbra Larsdatter. Ejendommen har 5 fag hus og et hartkorn på 2 fjerdingkar og 1 3/4 album.

3. MADS NIELSEN SMED overtager 5. marts 1831 for 200 Rigsdaler af Jørgen Pedersen Sulsbek, "det mig tilhørende Hus, som jeg i sin Tid selv har opbygt paa de sandføgne Jorder her i byen og bestaar af 13 fag". Hartkorn, 2 fjerdingkar, 1 3/4 album. I brandforsikringsregister for 1859 beskrives huset som værende på 6 fag og i 1870 på 8 fag (3). Mads Nielsen Smed omtales 1845 som tømmermand (4).

4. JULIANE MADSEN, enke efter styrmand Lars Bjørn Pedersen, overtager 28. maj 1881 faderen Mads Nielsen Smed's ejendom med alt løsøre. Købesummen sættes til 800 kr., som udredes ved at betale faderens gæld på 100 kr. samt "Paa Vilkaar, saalænge jeg og min Hustru Ane Pedersdatter lever er Kjøberinden og efterkommende Ejere pligtige at yde os vort forsvarlige og anstændige Un-

derhold saasom Husly paa Stedet, Føde, Klæder, Lysning, Varme, Vask, Opvartning og enhver anden til Livets Ophold fornøden Bekvemmelighed alt i Forening med Ejeren og saaledes, som denne selv har og nyder det. Alle de afhændede løse Gjenstande forbeholder vi os til Brug, saalænge vi lever, men skal derefter tilhøre Ejeren mod at denne giver os en anstændig begravelse efter Øens Skik og Brug."

5. MADS NIELSEN SMED overtager 17. august 1885 igen ejendommen efter, at datteren Juliane Madsen er afgået ved døden uden andre arvinger.

6. GJERTRUD PETREA KIRSTINE PEDERSEN, som betegnes som pige, overtager 17. august 1885 ejendommen efter Mads Nielsen Smed for 1100 kr. Købesummen udredes ikke men modsvarer aftægtsydelsen. Overtagelsen sker på samme vilkår som nævnt under Juliane Madsen's overtagelse.

Ernst Julius Trolle

7. SVEND JULIUS SØRENSEN, sømand, får 20. juli 1908 adkomst til ejendommen efter indgået ægteskab med Gjertrud Petrea Kirstine Pedersen 4. marts 1908.

8. CHRISTIAN SEVERIN CHRISTENSEN, fyrskibskok, overtager ejendommen 8. juli 1908 fra Svend Julius Sørensen for 2000 kr. Christian Severin Christensen blev senere fyrpasser på Ndr. Rønner.

9. ERNST JULIUS TROLLE, fyrskibsmatros, overtager 5. juni 1913 ejendommen for 2000 kr. efter Christian Severin Christensen.

10. KAJ SCHMIDT, arkitekt Århus, overtager ejendommen 1977 fra Ernst Julius Trolle's arvinger. Efter Ernst Julius Trolleś død 1961 boede sønnen Julius Stoklund Trolle der til sin død 1976 sammen med onklen Peter Melchiorsen.

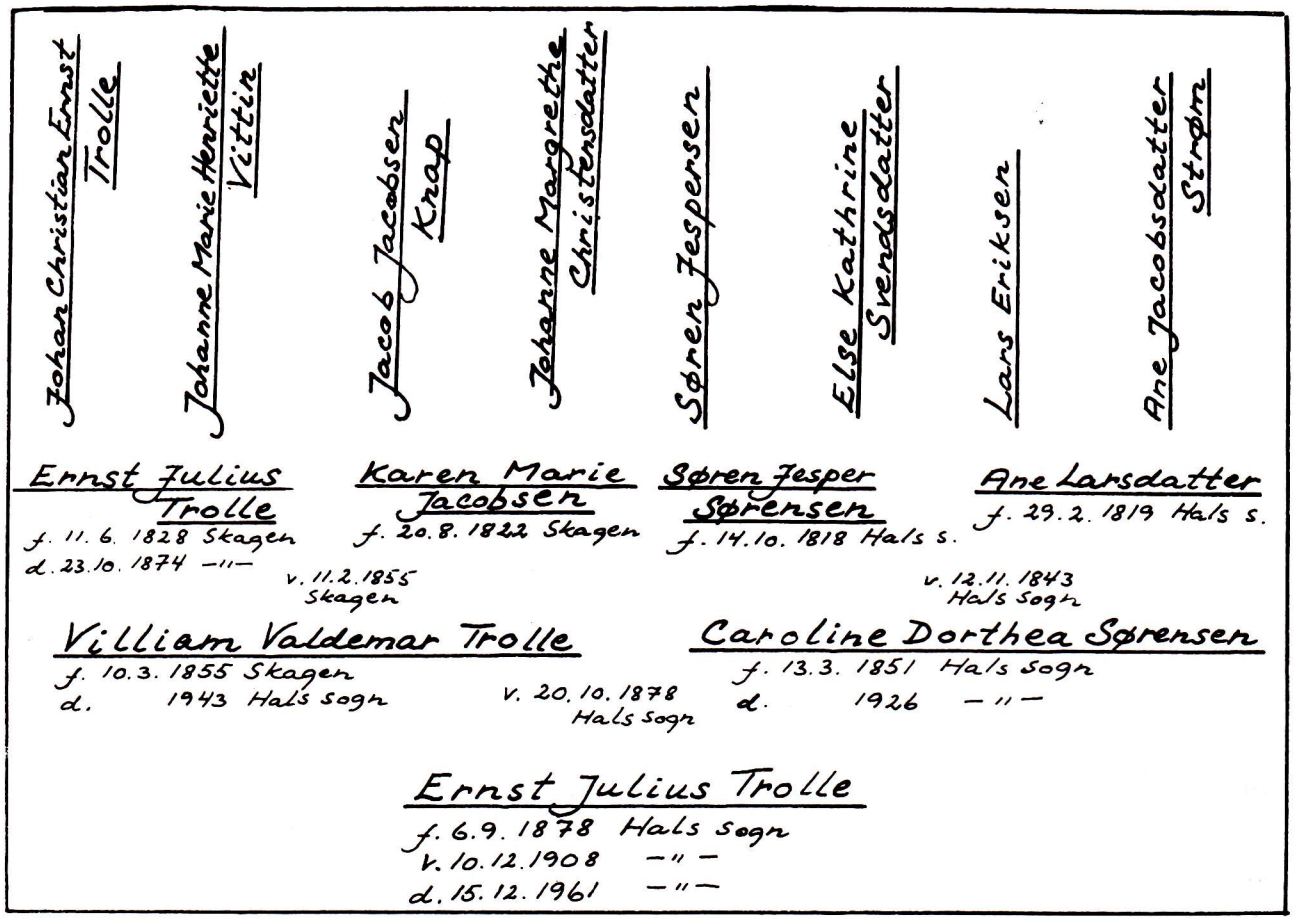

Ernst Julius Trolles aner.

I det følgende vil jeg koncentrere mig om en beskrivelse af forholdene i denne ejendom i familien Trolle's tid, da det er den periode i ejendommens historie, det indsamlede materiale bedst dokumenterer.

Ernst Julius Trolle blev født i Østerby den 6. september 1878. Faderen Villiam Valdemar Trolle kom fra Skagen, hvor han var født 1855. Hans fader var politibetjent og en kendt skikkelse i Skagen, som der fortælles forskellige historier om (5).Villiam Valdemar Trolle kom i 1876 til Østerby som tjenestekarl (6) og blev i 1878 gift med tjenestepigen Caroline Dorthea Sørensen fra Østerby.

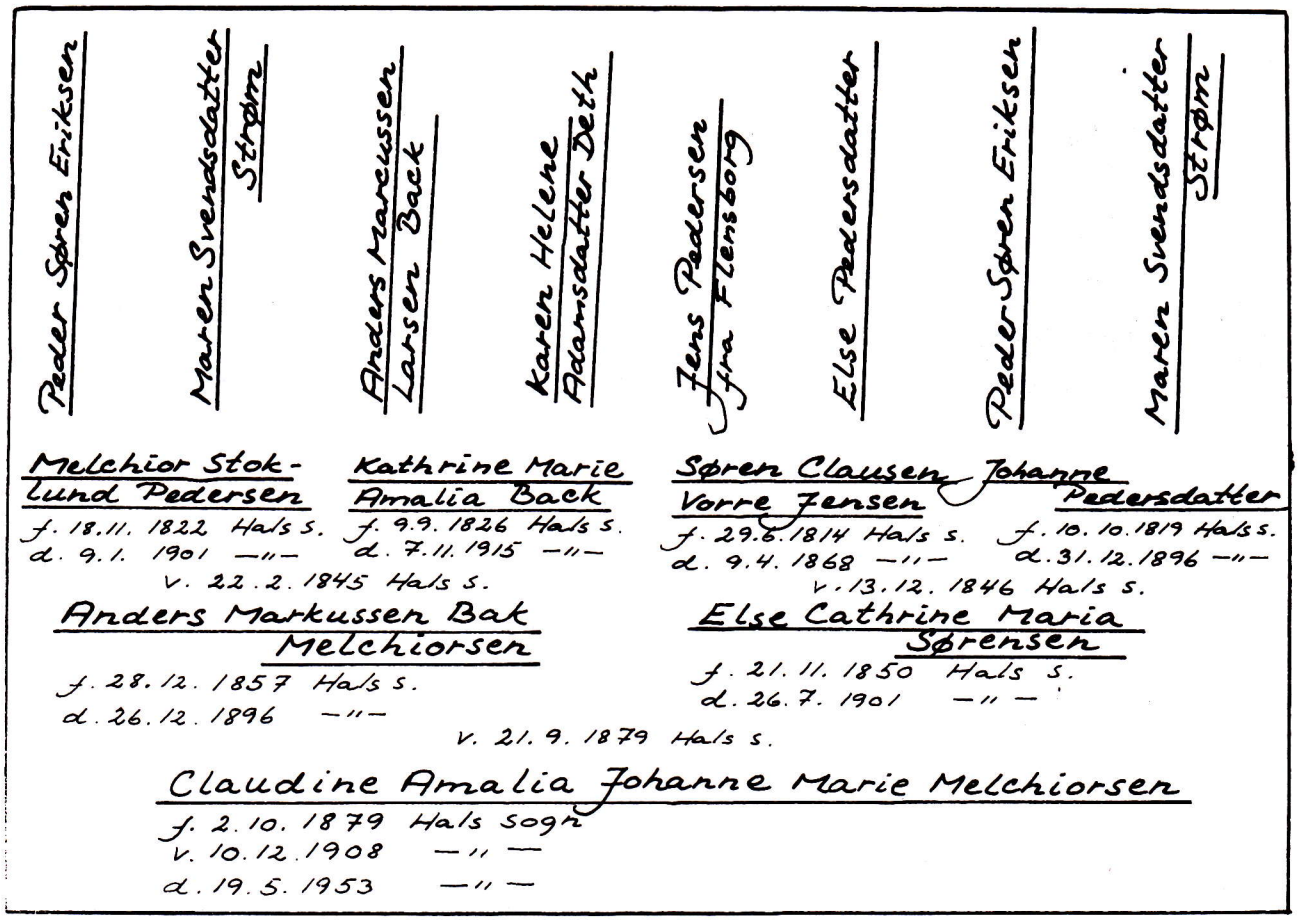

Amalia Trolles aner.

Opvækst.

Ernst Julius Trolle's drenge- og ungdomsår har sikkert formet sig som de fleste andre læsødrenges på den tid. Efter endt skolegang og konfirmation kom han ud at sejle. At dette liv på havet var hårdt og alt andet end ufarligt for en stor dreng, får vi et levende indtryk af i et bevaret brev fra hans bekymrede moder i anledning af hans 18 - års fødselsdag:

Østerby den 3 September 1896

Min kjære Søn!

Jeg takker dig mange Gange for Hilsenen i Bedstefaders Brev, og jeg seer deraf

Ernst Julius Trolle

at du har faaet Hyre igjen, og at du ikke har det godt, og som gjør mig meget ondt, du er meget uheldig med at faae Hyre, men derfor maae du ikke tabe Modet det bliver nok bedre, du kan tro jeg blev ikke glad da jeg hørte at i var ikke mere en to Mand med den. Nu er det snart Efteraar og det kan gjerne blive stormfuldt, da vi har haft saa godt et Sommer saa jeg tænker paa dig baade tidlig og sent, vær endelig forsigtig at du ikke skal komme til noget, og tag endelig ikke for haardt i at du ikke skal forløfte dig paa den tunge Last. Du behøver da ikke at være med den saalænge du kommer da nok hjem til Efteraaret, de kan godt trænge til dig til Bedstefaders og maaske der kan komme en god Fortjeneste til Vinteren. Der har nylig været en Stranding en norsk Bark (7) ladet med Props (8) den er kommet ud og Amtet skal dømme hvad de skal have for det. Thomases Niels Peder (9) er hjemme han kom hjem for en Maanedstid siden, han havde en dorlig Finger han bliver nok hjemme i Vinter han er ude at stikke Flynder hver Dag, han kom i dag med saa mange han kunde bære, jeg tænkte, havde du endda været med, saa havde jeg da ogsaa faaet nogle men den Tid kan nok ogsaa komme. Kjære Julius jeg vil gratulere dig til din forestaaende Fødselsdag og ønske dig Lykke og Glæde og at Gud vil være med dig og du hilses ogsaa mange Gange fra dine Søskende de gratulerer dig ogsaa, og nu kjære Julius beder jeg dig at skrive saasnart som muligt at vi kan høre hvordan du har det, og nu beder jeg Gud bevare dig og at vi maae samles med Glæde

din hengivne Moder
Caroline.

Amalia Trolle

Efter en del år på havet må vi formode, at Ernst Julius Trolle i begyndelsen af tyveårsalderen har aftjent værnepligt, som orlogsgast ligesom andre unge sømænd fra Læsø på den tid.

Derefter bliver han fyrskibsmatros på fyrskibet "Skagens Rev", og hermed fortsætter han i nogle år efter, at han i 1908 bliver gift med tjenestepigen Claudine Amalia Johanne Marie Melchiorsen fra Østerby. Hun blev født den 2.oktober 1879 i Østerby og var datter af snedker Anders Markussen Bak Melchiorsen og Else Cathrine Maria Sørensen.

I de første år af ægteskabet boede de til leje i Amalia Trolle's barndomshjem i Østerby, den ejendom , som Ernst Julius Trolle's broder, Johan, senere overtager. Her blev datteren Karen Vilhelmine født 1911. Da sønnen Anders Markus blev født i 1912 boede familien til leje i Søren Eriksen's ejendom i Østerby. I 1913 køber Trolle så ejendommen på Danzigmandvej for 2000 kr. til overtagelse 15. april. Her fødes sønnen, Julius Stoklund, 1915. I de første år af ægteskabet, mens Ernst Julius Trolle endnu var fyrskibsmatros, har han ikke været meget hjemme, idet man den gang var på tjeneste på fyrskiberne i 3 måneder ad gangen.

Fiskeri.

Fra 1915 fiskede Trolle i en årerække med kutteren FN 71 "Forældrene" som drev snurrevodsfiskeri fra Østerby. Kutteren ejedes af Thorvald Johan Sørensen og hyren bestod i 1/3 part af bruttoudbyttet(10).

I begyndelsen af 1920'erne har Trolle sammen med faderen Villiam Valdemar Trolle taget del i det økonomisk meget betydningsfulde og sæsonsbetonede fiskeri af hornfisk, som foregik ved Olebjergsdybet syd for Østerby.Fiskeriet var begrænset til perioden slutningen af april til begyndelsen af juni. Fiskerne opholdt sig i denne periode næsten konstant på

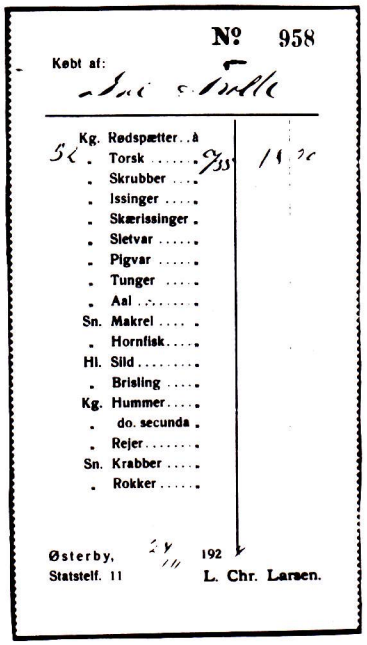

№ 958

Købt af:

Kg. Rødspætter . . à
. Torsk . . . . . .
. Skrubber . . . .
. Issinger . . . .
. Skærissinger .
. Sletvar . . . . .
. Pigvar . . . . .
. Tunger . . . . .
. Aal . . . . . .
Sn. Makrel . . . .
. Hornfisk . . . .
Hl. Sild . . . . . .
. Brisling . . . .
Kg. Hummer . . . .
. do. secunda .
. Rejer . . . . . .
Sn. Krabber . . . .
. Rokker . . . . .

Østerby, 192
Statstelf. 11 L. Chr. Larsen.

Afregning for fisk fra Bdr. Larsen, Østerby.

bådene, som ved hjælp af telte var indrettet til logibåde, såkaldte teltjoller (11).

I begyndelsen af 1920'erne anskaffede Trolle sig en motorjolle og begyndte selv at drive fiskeri fra Østerby Havn. Efterhånden kom sønnerne Anders og Stoklund også til at tage del i dette fiskeri. Det var først og fremmest hummerfiskeri med hummertejne Trolle drev. Fiskeriet foregik på den stenede havbund nord for Østerby og var koncentreret til perioden juni - september. Forår og efterår drev man bakkefiskeri, med kroge og liner, hovedsagelig af torsk. Fangsterne blev afsat til købmandsfirmaet Bdr. Larsen i Østerby, som også var fiskeopkøber.

Museet har en stor samling af de redskaber, som blev benyttet af Trolle til dette fiskeri, bl.a. hummertejn, bakketrug, bakkesplitter med liner og kroge samt hyttefad. Trolle var meget fingernem og lavede selv redskaberne, som er mærket med hans initialer "I T".

Fra krigens slutning og til begyndelsen af 1950'erne, da Trolle var oppe i årene og antagelig ikke længere drev erhvervsfiskeri, sejlede han med Peder Jerup's fiskekvaser. Peder Jerup opkøbte fiskernes fangster og fragtede dem regelmæssigt til København og Sverige med sine to kvaser. Den ene kvase FN 70 "Chr. Jerup" sejlede til København og blev ført af sønnen Poul Jerup. Den anden kvase "Peder Jerup" sejlede til Sverige og blev ført af sønnen Christoffer Jerup.

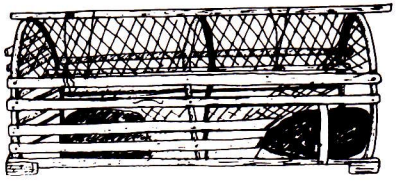

Ernst Julius Trolle's arbejde var således livet igennem knyttet til søfart og fiskeri. Men til ejendommen, som må betegnes som et mindre husmandssted, hørte der også lidt jord og enkelte dyr. Det samlede jordtilliggende var på ca. 5 tønder land (12). Heraf lå godt 1 tønder land ved huset og blev benyttet til en stor have med grøntsager, frugt og blomster , som man således var selvforsynende med.

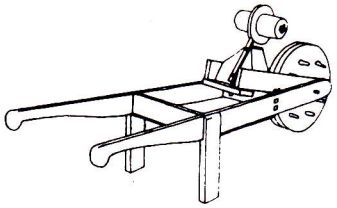

Roesåmaskine.

Den øvrige jordlod på ca. 4 tønder land lå et godt stykke nede af Alleen, på højre hånd, hvor denne slår et knæk. På den nordligste ca. 1/3 af dette jordstykke dyrkede man korn, kartofler og andre foderafgrøder, på den mellemste ca.1/3 var der skovbevoksning og den sidste ca. 1/3,som er beliggende ned mod stranden, lå hen som eng, hvor den enlige ko græssede.Derudover havde man et svin, som blev opfedet og slagtet ved juletid, samt en del høns. I perioder havde man tillige enkelte får. Pasningen af det beskedne landbrug var så godt som helt overladt til konen, Amalia Trolle, som det var skik og brug på Læsø før i tiden. Når det skulle pløjes var det dog nødvendigt at leje fremmed hjælp.

Rumindretning.

Husets samlede areal var på ca. 105 m^2. Østenden var indrettet til udhus med ca. 21 m^2. Her var svinesti og bås til koen, ligesom man her og på loftet opbevarede foder og brændsel i form af lyng, tørv og brænde. I vestenden var der en lille tømmerstue på ca. 4 m^2 med høvlebænk. Selve boligen var på ca. 80 m^2 og bestod af et køkken, et bryggers med gruekedel og indmuret bageovn, en dagligstue, som tillige blev brugt som soverum, en fin stue samt et kammer.

1.Stald og lo med: Svinesti(A) kobås(B) 2.Bryggers med:Bageovn(C), gruekedel(D) 3.Spisekammer 4.Køkken med jernkomfur (E) 5.Dagligstue 6. Fin stue 7.Kammer 8. Forstue 9.Tømmerstue

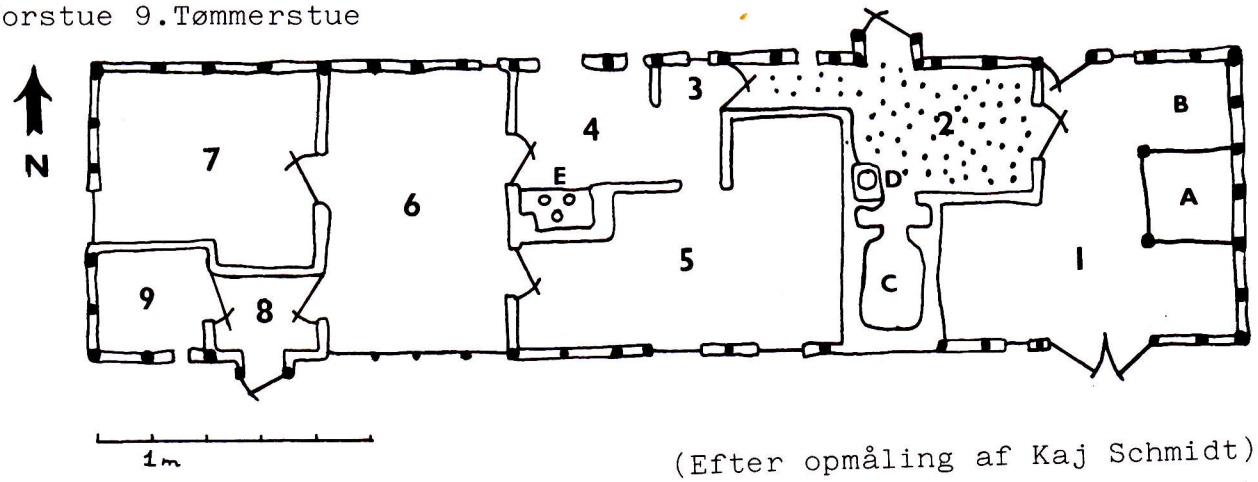

(Efter opmåling af Kaj Schmidt).

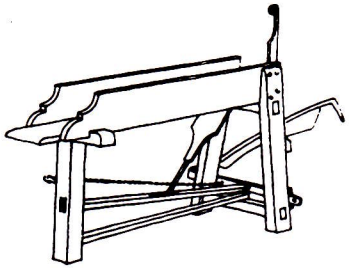

Hakkelsesmaskine.

Daglig liv.

Leveforholdene var i familien Trolle's tid meget beskedne og gammeldags. Men man var gennem en kombination af mange gøremål stort set selvforsynede med de ting, der skulle bruges i den daglige husholding. Tilværelsen var desuden præget af en ro, som er vor tid ganske ukendt. Trak det op til lidt dårligt vejr, var det ikke nødvendigt at tage på havet. Elektricitet og vand fik man aldrig indlagt i huset. Belysningen skete med petroleumslampe og vandet blev hejst op af den udendørs brønd med en spand og et langt træskaft med en krog i den ene ende. Opvarmningen skete med kakkelovn og brænde fra det stykke skov, som man selv havde. Maden blev tilberedt på et jernkomfur, som blev opvarmet med tørv. Den indmurede bageovn i bryggerset var i brug helt frem til omkring 1940. Den blev opvarmet med lyng. Den enlige ko leverede den daglige mælk og til tider kunne der også sælges lidt til naboerne. Smør kærnede Amalia Trolle selv i en håndkærne. I de perioder, hvor man havde nogle får gående, kartede og spandt hun uld på spinderokken. Garnet blev så forarbejdet til trøjer og strømper.

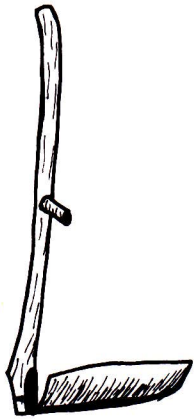

Lyngle.

De folk, som har kendt Ernst Julius Trolle, betegner ham alle som en mand, der skildte sig ud fra samtiden ved at besidde særdeles gode skolekundskaber, en meget bred orientering samt interesse for adskillige boglige emner. I dag ville Trolle sikkert have fået en boglig uddannelse, men det beskedne miljø, der var i Østerby i hans barndom i slutningen af forrige århundrede gav ikke mulighed for noget sådant. Amalia Trolle døde i 1953 og Ernst Julius Trolle i 1961 og med dem uddøde den livsform, som er skildret i det foregående.

Med til historien om "Trolle's hus" hører også erindringen om tidligere tiders overtro. Før i tiden var troen på trolddom og andre overnaturlige fænomener vidt udbredt og på Læsø har erindringen om sådanne forhold levet

Flådtræ med navnemærke.

Overtro.

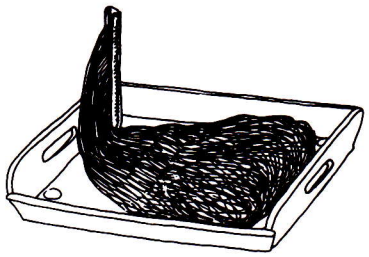

Bakketrug.

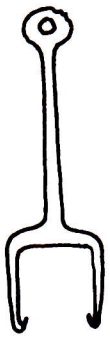

Flynderpig.

længere end andre steder. Det fortælles, at en mand ved navn Mads Smed, som i forrige århundrede boede i "Trolle's hus", havde lært trolddomskunst i Norge og var i besiddelse af en Cyprianus, en bog med opskrifter på trolddomskunst (13). Denne Mads Smed er identisk med tømmermand Mads Nielsen Smed, som ejede ejendommen 1831 - 1881. Peder Bøje har fået fortalt: at Mads Smed en aften, han var på besøg på "Pilegården","gav sig til at græde og beklage, at han nogensinde havde tillært sig disse magiske kræfter. Han var nervøs og følte, at der var sket et og andet og gik hastigt hjem. Det viste sig da også, at hans bange anelser holdt stik. Stuen var fuld af gråspurve! Hans kone havde i ly af hans fraværsneget sig til at læse i den mærkelige bog, der ikke måtte berøres af andre end ejermanden og af samme grund var låst inde i et grønt vægskab. Efter denne episode turde Mads Smed ikke længere beholde Cyprianuś og begravede den". Endvidere fortælles "Da Mads Smed døde i 1880'erne, så den unge Peder Angelus fra nabogården ham kort efter døden var indtruffet. Da var hans tunge på længde med en okses, og man forbandt dette med hans tidligere eje af trolddomsbogen"(14). Det grønne vægskab, hvor Cyprianusen blev opbevaret, eksisterer stadig i huset og det fortælles, at i den tid familien Trolle boede der, måtte det aldrig åbnes. Skabet har dog senere været åbnet, og det viste sig at være ganske tomt.

Noter:

(1): Jeg vil gerne rette en tak for værdifuld hjælp til Peder Bøje, Karen Nielsen og Erik Møller Sørensen alle Østerby samt familien Schmidt, Århus.

(2): På Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg er benyttet realregistrene, skøde- og panteprotokollerne, matriklen 1844 samt kirkebøgerne for Hals sogn og Skagen.

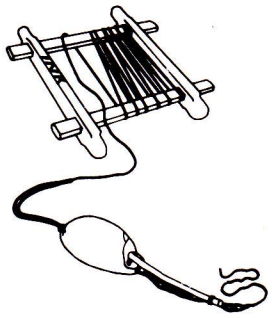

Dørgeramme.

(3): Ifølge "Register for Læsø indbyrdes Brandforsikringsforening", som opbevares på Lokalhistorisk arkiv, Læsø Museum.
(4): Folketællingen 1845, Hals sogn.
(5): Chr. Thagaard: Blade af Skagens Historie 1967, side 85 og 103.
(6): Ifølge V.V.Trolle's skudsmålsbog, som findes på Læsø Lokalhistorisk arkiv, Læsø Museum.
(7): Redningsprotokollen for Redningsstation Østerby oplyser: Den 27.august 1896 kl. 4½ om morgen strandede ud for Stenknuderne barkskibet "Cambell" af Arndal (i Norge) ført af kaptajn Wilhelmsen på rejse fra Gefle (Gävle i Sverige) til Nordfleed (Northfleet ved London) med props.
(8): Props er træstøtter til afstivning af minegange.
(9): Thomas Christensen's søn Niels Peder Christensen, Østerby.
(10): Ifølge Ernst Julius Trolle's afregningsbog, som findes på Lokalhistorisk arkiv, Læsø Museum.
(11): Dette fiskeri er nærmere beskrevet i A. Espergaard: Liv og sprog på svundne tiders Læsø, bind 1, 1978.
(12): Grundarealet er beregnet ved opmåling på matrikelkort. Husets areal er beregnet ved opmåling på grundplan lavet af arkitekt Schmidt.
(13): Kirsten Melchjorsen: "Peder Bøje", 1979, side 49 - 53. A. Espergaard: Liv og sprog på svundne tiders Læsø, bind 2, 1980, side 61.
(14): Kirsten Melchjorsen: "Peder Bøje", 1979, side 49 - 50.

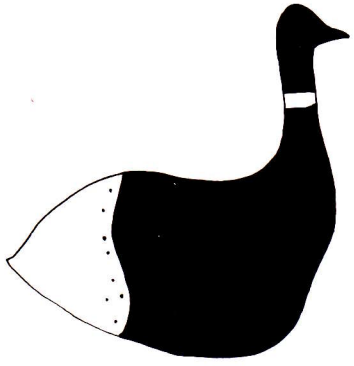

Lokkeand.

Jakob Vedsted

Læsø Museum

Om Læsø Museum

Læsø Museum blev oprettet 22. juni 1938. Museet er et statsanerkendt (pr.1.januar 1985) kulturhistorisk lokalmuseum. Museets formål er at indsamle, bevare og formidle genstande og oplysninger om Læsøs natur- og kulturhistorie.

Adresser og åbningstider 1985

LÆSØ MUSEUM
Administration og Lokalhistorisk arkiv
Østerby Gl.Skole, 9960 Østerby Havn
Tlf. (08) 498045

Hjemstavnsgården

HJEMSTAVNSGÅRDEN
Museumsvej, 9940 Byrum, Tlf. (08) 491529

2/5 -30/5 Tirsdag, torsdag og søndag kl.13-16
1/6 -14/6 Dagligt kl.12-16
15/6-15/8 Dagligt kl.10-16.30
16/8- 1/9 Dagligt kl.12-16
3/9 -29/9 Tirsdag, torsdag og søndag kl.13-16
Påske: Lørdag 6/4, søndag7/4,og mandag 8/4 kl.13-16
Efterårsferien: Mandag til fredag kl.13-16

Fiskeri- og Søfartsmuseet

FISKERI- OG SØFARTSMUSEET
Havnegade 3, 9950 Vesterø Havn
Tlf. (08) 499497

2/6 -13/6 Tirsdag, torsdag og søndag kl.12-14
15/6-15/8 Dagligt kl.12-16
18/8-29/8 Tirsdag, torsdag og søndag kl.12-14

Personale Sommerkustoder 1984

Hjemstavnsgården: Erik R. Kristensen
Fiskeri- og Søfartsmuseet: Henrik Møller

Styrelsen for Læsø Museum

Ingolf Boisen, Viggo Hansen, Ernst Jensen, Solveig Jensen (udtrådt 29/3 1894), Ulla Jensen (kasserer), Kay Johannsen (formand), Jørgen Keller (næstformand), Guri Møller Kristensen, Kirsten Larsen, Erik Møller Sørensen og Kirsten Thomsen (indtrådt 29/3 1984).

Museumsforeningen for Læsø

Om museumsforeningen

Foreningen blev stiftet 11. nov. 1982. Foreningens formål er at udbrede forståelse og interesse for de natur- og kulturhistoriske værdier på Læsø. Foreningen virker som støttekreds for Læsø Museum og udpeger medlemmer til museets styrelse. Privatpersoner, firmaer og institutioner kan optages i foreningen som medlem. Årlig kontingent 20 kr. (1984). Medlemskab giver gratis adgang til museet, gratis årsskrift samt adgang til foreningens øvrige arrangementer.

Formand

Museumsforeningen for Læsø
c/o formand Kay Johannsen
Kromarksvej 7
9940 Byrum
Tlf. (08) 491337

Kasserer

Kasserer Ulla Jensen
Byrumvej 57
9950 Vesterø Havn
Tlf. (08) 491104

Bestyrelse

Ingolf Boisen
Ernst Jensen (sekretær)
Ulla Jensen (kasserer)
Kay Johannsen (formand)
Guri Møller Kristensen
Kirsten Larsen (næstformand)
Erik Møller Sørensen